

George G. MARINESCU
Radu ZĂGREANU

Cuvinte cheie: nord-estul Transilvaniei, Hallstatt, sciți, armă, akinakes.

Keywords: north-east of Transylvania, Hallstatt, scythians, weapon, akinakes.

În ultimele decenii descoperirea unor antichități de tip scitic, reprezintă adevărate rarități, piesele de acest fel ajunse la cunoștința unor cercetători de specialitate și integrate în circuitul științific fiind extrem de puține. Motivele care determină această situație sunt variate, fiind generate de cauze diverse. Dintre acestea un rol prioritar îl are însăși specificul acestui gen de descoperiri, în condițiile în care, după cum se știe, majoritatea inventarului de tip scitic provine din descoperiri funerare (necropole sau morminte izolate) plasate, în general, în locuri cu poziție dominantă. Tocmai această amplasare (dealuri, boturi de deal, partea superioară a pantei etc.) corelată cu situația politico-economică actuală (după 1989), când tot mai multe terenuri agricole și îndeosebi cele plasate pe înălțimi, nu mai beneficiază de lucrări agricole specifice (plantări de viță de vie și pomi fructiferi) sau de mici lucrări de excavare (exploatarea nisipului sau lutului), explică în mare măsură raritatea acestor descoperiri din ultimii ani, în condițiile în care o mare parte din materialul arheologic de tip scitic și primele informații despre existența unor necropole, ulterior cercetate sistematic, provin tocmai din astfel de prime semnalări ale unor localnici. Pe lângă lipsa lucrărilor agricole putem adăuga, fără rezerve, și o altă cauză, actuală, generată de un dezinteres general al *comunității* pentru „lucrurile vechi”, de interes arheologic, care odată cu desființarea unor colecții școlare, fenomen acutizat și prin dispariția fizică a unor profesori inimoși, s-a permanentizat, devenind pentru multe localități o stare de fapt. Interesul imediat este axat doar pentru obținerea unui profit facil și imediat, asigurat doar de obiecte ușor interpretabile (monede, obiecte din metal prețios sau care trezesc un interes de moment) și astfel, potrivit acestei gândiri materialiste multe obiecte de o certă valoare științifică, dar fără mare valoare intrinsecă, rămân necunoscute și doar hazardul le face uneori recuperabile.

O astfel de descoperire o reprezintă și pumnalul care face obiectul acestei comunicări. Pumnalul, de *tip akinakes*, a fost descoperit întâmplător înainte de 1989, fără a se putea preciza exact anul, de cetățeanul Creț Marin în urma unor lucrări agricole efectuate în satul Năsal (com. Țaga, jud. Cluj), în partea de hotar denumită „*Gospodar*” (Pl. I). O cercetare recent efectuată la fața locului¹, ne-a confirmat din spusele mai multor săteni, inclusiv fiul descoperitorului, că punctul în discuție este situat la nord-est de sat, fiind un deal cu pante destul de abrupte cu înălțimi medii de cca. 350 m, având deasupra un excepțional platou folosit în trecut pentru lucrări agricole² (Pl. I/b, II). După descoperire, piesa a stat mai bine de două decenii în șura familiei Creț, fără să-i fie acordată o atenție deosebită, după care întâmplător a ajuns în posesia lui Marian Marius³, din Gherla,

1 Cercetarea de suprafață a fost efectuată în 25.05.2011 de către G.G. Marinescu, R. Zăgreanu și M. Marian.

2 Punctul este indicat în mod greșit la vest de sat în cadrul Repertoriului Arheologic al județului Cluj, când se vorbește de descoperirea mai veche de la începutul secolului al XX-lea *vezi RepCluj 1992, p. 290, fig. 163.*

3 Mulțumim pe această cale domnului Marian Marius care ne-a încredințat piesa spre publicare și care ne-a însoțit cu mult entuziasm în periegeza efectuată în satul Năsal.

* Pumnalul a fost restaurat de T. Mihalca iar desenul a fost realizat de E. Pleniceanu, ambii angajați ai Complexului Muzeal Bistrița Năsăud, cărora le mulțumim și pe această cale pentru colaborare.

George G. MARINESCU
Complexul Muzeal Bistrița Năsăud
e-mail: georgemarinescu_bn@yahoo.com

Radu ZĂGREANU
Muzeul Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
e-mail: raduzagreanu@yahoo.com

pasionat de arheologie și coleg de serviciu cu Creț Marian, fiul descoperitorului. În colecția sa particulară din Gherla, piesa a fost observată de Radu Zăgoreanu care are meritul de fi recunoscut valoarea ei științifică. Din discuțiile avute ulterior cu fiul descoperitorului, nu au putut fi obținute nici un fel de date privind locul exact de descoperire și nici dacă a fost asociat sau nu cu alte obiecte.

Descriere: pumnal de tip akinakes, din fier, relativ bine conservat, lipsindu-i doar puțin din vârf. Mânerul se termină într-o bară dreaptă, transversală, în secțiune lenticulară și prevăzută cu o perforație dreptunghiulară pentru fixarea lui la mâner. Corpul mânerului este masiv, alcătuit dintr-o bară plată cu o lățime puțin mai mare spre gardă. Pe una din fețe corpul mânerului este ornamentat printr-o linie mediană în relief care creează față de margini două linii longitudinale, paralele, adâncite sub forma unor mici șanțulețe. Garda (placa) mânerului prezintă obișnuitul ornament cordiform, cu partea superioară dreaptă și având la mijloc doar pe una din fețe un ic cu vârful orientat în sus. Cei doi lobi care formează garda sunt de dimensiuni egale și uniformi. Lama este masivă și se îngustează treptat spre vârf, are două tăișuri cu urme clare de folosire mai ales pe una din părți, în cea mai mare parte fiind oxidate ca și vârful de altfel. Pe una din suprafețele lamei, care reprezintă fața pumnalului, se observă, slab, trei nervuri în relief care se unesc spre vârf. Pumnalul a fost realizat prin forjare liberă, corpul mânerului și lama fiind lucrate dintr-o singură bucată de metal. Garda mânerului a fost lucrată separat, din două foi cordiforme „sudate” pe marginea lobilor prin batere la cald, prin care s-a trecut lama. La fel bara transversală a mânerului a fost lucrată separat fiind adăugată printr-un orificiu aflat în zona mediană, care era fixat de mâner prin nituire (Pl. III/a-c).

Dimensiuni: Lungime actuală = 28,2 cm; Lungime mâner = 9,2 cm; Lungime lamă = 15 cm; lățime gardă max. = 6,5 cm; lățime gardă min. = 4,5 cm; Lungime bară = 5 cm; Grosime mâner = 0,7 cm; Grosime gardă = 1,2 cm; Grosime lamă = 0,4 cm; lățime mâner sup. = 2,6 cm; lățime mâner inf. = 2 cm; Greutate actuală după restaurare = 296 g.

Tipologic acest tip de armă a beneficiat de-a lungul timpului de studii amănunțite, ajungându-se în prezent la o clasificare tipologică unanim acceptată în care partea terminală a mânerului (bară sau antene) și garda constituie elementele de bază pentru o clasificare tipologică, indicii suplimentare oferind și ornamentarea mânerului sau forma lamei⁴. Având în vedere că procedeul execuției akinakes-urilor din fier este forjarea liberă și nu ștanțare sau turnare, nu există două exemplare absolut identice⁵. Diferențele dintre piese mai sunt alimentate și din faptul că multe exemplare lucrate din fier au suferit pe parcursul timpului degradări masive, urmare a unei oxidări care s-a manifestat diferit în funcție de calitatea metalului și a influenței mediului pedologic în care au stat, care s-a repercutat diferit pentru fiecare piesă în parte. Din punct de vedere tipologic noul akinakes descoperit la Năsal se încadrează potrivit tipologiei lui V. Vasiliev în tipul A₃⁶, iar după cea realizată de Al. Vulpe în *Tipul Delenii*⁷. Caracteristic pentru piesa de la Năsal este modul diferit în care sunt tratate cele două fețe ale pumnalului. Pe una dintre părți, care în mod sigur reprezintă fața, se remarcă o grijă deosebită, pe această parte mânerul este ornamentat cu o linie mediană longitudinală bine evidențiată, lama este decorată cu trei linii în relief care se unesc spre partea terminală fără să ajungă însă în vârf, linii slab vizibile datorită oxidării și prezența icului din partea superioară a gârzii orientat cu vârful spre mâner. În schimb cealaltă față nu prezintă nici un element ornamental, fiind evident tratată superficial ca spate al piesei, care are o expunere mai redusă. În sprijinul acestei idei poate să vină și o examinare mai atentă a piesei, urmele de folosire sunt vizibile mai ales pe o parte a tăișului care corespunde feței pumnalului, constatare care ne permite să presupunem că posesorul său trebuie să fi fost dreptaci. Modul acesta de ornamentare, doar pe una dintre fețe este extrem de rar întâlnit, dintre piesele transilvănene în această situație ar mai putea fi doar un akinakes descoperit la Aiud „*Via Winkler*” (jud. Alba)⁸ (Pl. IV/A5), iar în spațiul extracarpatic piese ornamentate

4 Pentru spațiul românesc: Crișan 1960; Vulpe 1967, p. 58-61; Buzdugan 1976; Buzdugan, Coman 1977; Vasiliev 1978; Vasiliev 1979; Buzdugan 1980; Vasiliev 1980, p. 78-88; Vulpe 1990.

5 Vasiliev 1978, p. 104; Vasiliev 1979, p. 28; Vasiliev 1980, p. 83.

6 Vasiliev 1979, p. 29; Vasiliev 1980, p. 83.

7 Vulpe 1990, p. 34 sq., Pl. 5/19-24.

8 Roska 1937, p. 186, fig. 1; Roska 1942, p. 190, fig. 228/3; Vasiliev 1979, p. 17, fig. 2/1; Vasiliev 1980, Pl. 10/1; Vulpe 1984, p. 40, fig. 6/3; Vulpe 1990, p. 35, Pl. 5/23. Starea de conservare precară a piesei, nu oferă siguranță că inițial ornamentul era doar pe o față.